

A TANULÓK VILÁGNÉZETI
BEÁLLÍTOTSÁGÁNAK ÉS POLITIKAI
TÁJÉKOZOTTSÁGÁNAK VIZSGÁLATA
EGY BUDAPESTI GIMNÁZIUMBAN

A szocialista nevelés elmélete és gyakorlata egyaránt igényli az ifjúság alapos ismeretét. A gyermek fejlődését a társadalmi környezet szervezett vagy szervezetlen hatásai befolyásolják leginkább. A társadalom az utóbbi évtizedekben, vagy akár években is nagy átalakulásokon ment és megy keresztül, ami természetesen érezteti hatását a felnövekvő nemzedéken. A termelőeszközök gyorsütemű fejlődésével századunkban, de különösen a szocializmus keretei között, nem tud mindig lépést tartani társadalmi tudatunk. Az elmaradást kézzelfoghatóan bizonyítja az az ellentmondás, ami az emberek tudata és az általuk létrehozott új termelési viszonyok között keletkezett. Az ellentmondás megszüntetését elősegíti kulturális életünk rohamos fellendülése, és elsősorban pedagógiai elméletünk és gyakorlatunk helyes fejlődési iránya. A felnövekvő ifjúság nevelése csak akkor lesz eredményes, ha megfelel az új társadalmi helyzet által támasztott igényeknek. Ezek az igények szülték oktatási reformunkat, melynek célkitűzései rövidesen megvalósulásra kerülnek iskoláinkban.

A szocialista emberformálás céljainak megvalósításához azonban ismernünk kell azokat az alapokat — ifjúságunk általános tudati, világnézeti, erkölcsi szintjét —, ahonnan a nevelőmunkát elindítani kívánjuk, mert ezek hiányában nem tudjuk céljainkat realizálni. Ez a felismerés adta meg a DÓZSA GYÖRGY gimnázium tantestületének azt az elhatározást, hogy nevelési tervének elkészítése előtt, hozzávetőlegesen felmérje a tanulók szellemi fejlettségét. Felmérésünk során az ifjúság világnézeti, politikai, erkölcsi és esztétikai nézeteiről, igényeiről továbbá logikus gondolkozásáról, összefoglalva tudatszintjének állapotáról óhajtottunk megnyugtató képet kapni.

Komoly problémát jelentett a felmérés módszere. Szociológiai jellegű vizsgálatunkhoz a polgári társadalomtudománytól kellett bizonyos metodikai segítséget kérni. „A modern polgári szociológia azon ágaiban, amelyek a konkrét társadalmi jelenségek konkrét módon való tanulmányozását tűzik ki feladatukul — még ha reakciós is a céljuk, s a szemlélet is minden más, csak éppen nem materialista —, lehet olyan módszert, technikai megoldást találni, amit fel tudunk használni a marxista szociológiai vizsgálatokban” (HEGEDÜS ANDRÁS: A modern polgári szociológia és a társadalmi valóság. Bp. 1961. 242. l.). A polgári szociológiában használatos csoportos interjú-módszer bizonyult leg-
használhatóbbnak. Az évfolyamok életkori sajátosságait figyelembe véve szerkesztettük meg a kérdéseket és egyszerre (1961. szeptember 30.) egy óra leforgása alatt bonyolítottuk le a felmérést az egész iskolában.

A tanárok szóban közölték a kérdéseket, melyekre a tanulók meghatározott rövid idő alatt (ált. két perc) válaszoltak, név nélküli papíron, csak a kérdés számát felírva. A feldolgozás megkönnyítése végett minden egyes kérdőívet

osztályonként számmal láttunk el. A tájékozódásnak ez a kérdőíves megoldása a szubjektívizmus széles lehetőségeit hordozza magában. A kért pl. materialista választ ad, holott nem materialista gondolkozású, esetleg a feldolgozó személyek erkölcsileg közömbösnek ítélnék meg egy tanuló választ alapján, holott az illető inkább pozitív etikai vonásokat tartalmaz. A kérdőíves vizsgálatok valamennyi formája nagymértékben szolgál hibaforrásul egy szociológiai statisztika elkészítésében. Bizonyos mértékű objektivitása mégis van, s számunkra ez volt a döntő érv használhatósága mellett. „Az interjú-szituációban keletkezett válasz ugyanis . . . társadalmilag szintén meghatározott, sőt képet adhat a társadalmi tudat általánosságáról vagy arról, hogy az adott egyén tudatát mennyire formálták a saját körülményei a társadalmi tudat általános állapothoz.” (KULCSÁR KÁLMÁN: A közvélemény mint szociológiai jelenség. Magyar Filozófiai Szemle 1962. 404. l.) Az emberek általában, s ez vonatkozik a tanulóifjúságra is, teljesítményükben tükrözik énüket, különösen helytálló ez a megállapítás akkor, ha rövid idő leforgása alatt kell megoldani egy feladatot. Az első válaszreakciók megközelítő realitással mutatják be számunkra a személyiség pszichikumát. A kérdések egymást ellenőrző és átfedő csoportosítása pedig másik oldalról biztosította a válaszok objektivitását.

Elsősorban tehát nem a módszer, hanem az eredmények érdekessége tette számunkra szükségessé azok nyilvános közzétételét. A vizsgálat korántsem teljes, de mégis lehetőséget nyújt egy iskola társadalmi tudatának és így a pedagógus nevelő-oktatómunkájának számszerű ábrázolására.

A feltett kérdésekre összesen 491 tanuló adott választ s a továbbiakban ezt a számot kell 100%-nak tekinteni. Elsőként arra a kérdésre kerestünk választ, hogy iskolánk tanulóinak kb. hány százaléka tekinthető materialista felfogásúnak. A diákoknak — az egyes évfolyamoknak megfelelően — a következő kérdésekre adott feleleteiből nyertük eredményeinket.

Mi az idealizmus? Beszélgettek-e időnként otthon szüleiddel világnézeti politikai kérdésekről, s ha igen, mit tanultál ezekből a beszélgetésekből?

Szerinted függ-e a gondolkodás az anyagtól vagy független attól? Miért?

Véleményed szerint az ember megismerheti-e a világmindenséget? Indokold meg véleményed.

Hiszel-e abban, hogy az ember halála után a lélek tovább is él? Igen? Nem?

Milyen tényezők befolyásolják az ember gondolkozását?

Van-e valamilyen babonád (pl. felelés elkerülése vagy valamilyen veszedelem ellen)?

Hiszel-e a túlvilágban? Igen? Nem?

Véleményed szerint osztálytársaidnak kb. hány százaléka:

a) meggyződéses materialista?

b) még kialakulatlan világnézetű?

c) világnézetileg közömbös?

d) vallásos világnézetű?

Magadat melyik kategóriába sorolnád?

Mi a materializmus?

Melyik a magasabb rendű a természetben: az élő vagy élettelen anyag?

Emlits egy-egy példát a fizika vagy kémia tárgyköréből a mennyiségi és minőségi változásokról!

Van-e lélek? Mi a véleményed erről?

Milyen tényezők befolyásolják a tudat alakulását?

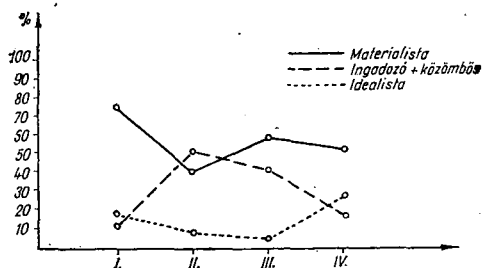
Vallásos vagy-e? Igen—nem? Miért?

A kérdésekből látható, hogy a százalékarány megállapításához nem kizárólag az ateizmusra szűkítettük a vizsgálódást, hanem a dialektikus materialista gondolkodásmódot kutattuk. Ennek érdekében a következő kategóriákat állítottuk fel: 1. materialista, 2. ingadozó vagyis kialakulatlan, aki közeledik a

materializmushoz, de még kiforratlan, esetleg deista, 3. közömbös, ide számítva a cinikus, nihilista szemléletűeket, 4. idealista, vallásos világnézetűek. Az eredmény meglepő; de hangsúlyozni szeretnénk, hogy a számokat nem fetisizáljuk. Realitásukat csak a módszer adta lehetőségeken belül kell figyelembe venni.

Materialista	54,40%	267 tanuló
Ingadozó	27,90%	137 „
Közömbös	3,00%	15 „
Idealista	13,80%	68 „
Nem felelt	0,90%	4 „

E kimutatás szerint az iskola tanulóinak több mint fele materialista módon gondolkodik. Alaposabban szemügyre véve a kérdést, a következőket tapasztaljuk: Az első osztályosok között a materialista tanulók száma magas 71,20%, velük szemben a másodikosoké csak 34,20%. Mi ennek a feltűnő eltérésnek az oka? Az első osztályosok 900%-a nincs tisztában az idealizmus—materializmus fogalmával, a második osztályosok többsége már bátran használja a terminológiát. E fogalom lényegével a gyermekek tehát csak itt, a középiskolában ismerkednek meg. Osztályonként alig két-három tanuló akad, aki magával hozza ezek ismeretét az általános iskolából vagy hazulról. Az elsősök természettudományos gondolkodása még rendkívül primitív, materializmusuk tehát inkább ateista jellegű, vulgáris, sok esetben ösztönös. A második osztályban is magasabb a magukat materialistának valló diákok száma, mint amit a kimutatás tartalmaz: 34 helyett 64,50%. Az alaposabb vizsgálódás azonban kideríti, hogy a magukat materialistáknak valló tanulók egy tekintélyes részénél a tudományos oktatás felkavarja az ösztönösség állóvizét, az eddig csak érzelmi hozzáállás értelmileg nem tisztázódik kellően, sok bennük a zavar, az ellentmondás, maguk sem látják világosan hovatartozásukat. Ezért fér meg bennük a vallástalanság a babonákban való hittel, sőt vallásosság is a túlvilági lét tagadásával. Ezzel a szellemi tisztulási időszakkal magyarázható, hogy a 15—16 évesek több mint fele ingatag, kiforratlan, éppen forrásban levő gyermekek. Ez a szellemi erjedés áthúzódik a harmadik osztályra is és csak a negyedikben kezd élesebben elkülönülni, a szélső pólusok irányába. A negyedik évfolyamban az ingadozók aránya már mindössze 16,90%, a materialistáké 50,90%, az idealistáké pedig 26,40%.

Ahhoz, hogy az idealista felfogás ellen eredményesen fel tudjuk venni a küzdelmet, érdemes megismerkedni a tanulók érvelésével. Csak néhány típusfeleletet szeretnénk idézni (nem tipikus pl. az a válasz, melynek írója azt állítja, hogy öngyilkos lenne, ha kiderülne, hogy nincs isten). Bár még ebben a feleletben is benne rejlik a bizonytalanságnak egy fajtája, akárcsak a többi feleletben.

Idézünk néhányat szó szerint: „Vallásos vagyok, mert nem tudnak olyan tény felmutatni, hogy elhigyjem azt, amit mondanak az anyagról. Ha saját maga teremtette akkor, most is kell hogy teremtsen valamilyen formában élőlényt. Nem abban hiszek, amit a papok mondanak, hanem valamiben, ami elindította az egész fejlődést.” Egy másik: „Vallásos vagyok. Szüleim is azok és szerintem ez helyes egy bizonyos fokig.” Harmadik: „Vallásos vagyok, de nem úgy mint a szüleim és valószínű nem lennék, ha megfelelő magyarázatot találnék helyette, de így nem elég jó a materializmus.” És még egy típus: „Azért vagyok vallásos, mert így neveltek és idővel bennem is kialakult ez a nézet, és most már nem hat rám a materialista nevelés.” E feleletek nem mondanak sok újat, de ismételten felhívják figyelmünket a szülői ház hatására az egyik oldalon, és az iskolai hatás elégtelenségére a másik oldalon. A válaszok egyike sem tartalmaz kifejezetten bírálatot a materialista nevelés ellen, de kimondatlanul is bennük van a kritika, az anyagról szóló tanításunk tehát hiányos. Vívódnak a 17 éves tanulók is és várják a megfelelő magyarázatot, mert így nem elég jó nekik a materializmus, így nem hat rájuk megfelelően a materialista nevelés. Ezekből az észrevételekből is le kell vonni a szükséges tanulságokat oktatómunkánk hatékonysága érdekében.

A szülőkkel folytatott beszélgetések (szülői értekezletek, fogadóórák) során többen említették, hogy a fiúk sokkal jobban hajlanak a materializmus felé, mint a lányok. Az egynemű osztályok statisztikájának egybevetése valóban igazolja a szülők észrevételét, a fiú osztályok kereken 60%, a leány osztályoknak viszont csak 48,6%-a a materialista.

A statisztikai adatok és a grafikon is mutatja a középiskolai tananyag, illetve tanárok nevelő tevékenységének bizonyos eredményét. Teljességről nem beszélhetünk, hiszen a szülői ház befolyása világnézeti szempontból e vívódó ifjúságra még mindig óriási, pozitív és negatív irányban egyaránt.

A felmérés során vizsgálat tárgyává tettük a tanulók politikai tájékozottságát és állásfoglalását. A politikai kérdésekben való tájékozottságot kiterjesztettük a nemzetközi helyzetre és hazánk belső életére. Ezekre a problémákra az alábbi kérdéseket tettük fel:

Sorold fel a mai nemzetközi helyzet leglényegesebb problémáit!

Miért éleződött ki a nemzetközi helyzet?

Milyen jogok illetnek meg mint magyar állampolgárt?

Mi a véleményed a magyar—szovjet barátságról?

Mi a különbség a proletárdiktatúra és más diktatúrák között?

Mit tudsz a Szovjetunió külpolitikájáról?

A kapott kép — tekintettel a téma objektív módon történő elbírálatóságára — hitelesnek mondható. A tanulók

33,5%-a politikailag tájékozottnak mondható,

49,5%-a közepesen vagy gyengén tájékozottnak mondható,

17,0%-a tájékozatlan.

A materialista tanulók többsége politikailag tájékozott, az ingadozók többsége (60%) gyengén tájékozott, a közömbös diákok politikában is tájékozatlanok. Ezek szerint pontosan kimutatható a kölcsönhatás a világnézeti fel-fogás fejlettsége és a politikai kérdések iránti érdeklődés között.

Hasonló eredményt mutat a világnézeti tisztánlátás és a politikai állásfoglalás közötti összefüggés vizsgálata is. A politikai állásfoglalás megítélésénél számításba kell vennünk a tanulói feleletek erős szubjektív tényezőjeként azt,

hogy a tanulók tudatában voltak annak, mit illik felelni a kérdésekre. Másrészt viszont nem szabad eltúlozni ezt az aggodalmunkat, mert a szülőkkel és a KISZ-vezetőkkel folytatott beszélgetések, valamint közvetlen tapasztalatok általában megerősítik a statisztikai kimutatást.

E szerint:

Helyesen foglal állást politikai kérdésekben	57,4 ⁰ / ₀
Bizonytalanul foglal állást politikai kérdésekben	32,6 ⁰ / ₀
Nem foglal állást	9,1 ⁰ / ₀
Ellenséges állásfoglalású	0,9 ⁰ / ₀

Érdekes tapasztalat, hogy a politikai tájékozottságtól eltérően az állásfoglalás tekintetében mindegyik világnézeti kategória jó képet mutat, szám szerint minden kategóriában a helyes állásfoglalásúak vannak fölényben. Erősen eltérő azonban az egyes csoportok százalékaránya. A materialistáknál ez a fölény 73⁰/₀-ban mutatkozik meg, az ingadozóknál 48⁰/₀-ban, az idealistáknál pedig a 40⁰/₀-ot sem éri el. A négy ellenséges állásfoglalású tanuló közül 1 materialista, 3 pedig idealista, illetve vallásos.

A tanulók körében vizsgálat tárgyává tettük logikai készségük fejlettségi fokát és erkölcsi nézeteik megbízhatóságát, s mindezeknek összefüggését világnézeti és politikai tájékozottságukkal. A logikai készségekkel kapcsolatban külön-külön felmértük a tanulók fogalom- és ítéletalkotó, valamint következtető és összefüggéseket felismerő készségét. A feldolgozás során kialakult módszerük illusztrálására néhány példát közlünk: Jó fogalomalkotónak ítéltük a tanuló alábbi válaszát arra a kérdésre, hogy mi az erkölcs? „Az erkölcs tulajdonképpen valakinek a lelkében levő érzés a jó iránt, kerülése a rossznak, ami általában a magaviseletben látszik meg.” Jó ítéletalkotó készséget árul el az a tanuló, aki az olimpiai játékok jelentősége kérdésére így válaszolt: „A népek barátságát, ez is szorosabbra fűzi.” A következtető készségnek megfelelő formáját mutatja az alábbi válasz a szükségesnek tartod-e, hogy minden osztálytársaddal egyformán jó viszonyt alakíts ki kérdésre: „Szükségesnek tartom a jó viszonyt, mert egy közösség csak így lehet összhangban. Az *egyformán jó viszony* azonban nem helyes, nem is létezhet.”

A tapasztalat azt mutatja, hogy a logikai készségek között viszonylag a következtető a legfejlettebb és magával a fogalomalkotással van a legtöbb baj. Ha ezeket a formális logikai készségeket a tantárgyakból adott érdemjegyek (5, 4, 3, 2, 1) alapján akarnánk értékelni, akkor a következő átlagokat kapnánk a megvizsgált tanulók esetében:

Fogalomalkotó készség 3,01

Ítéletalkotó készség 3,29

Következtető készség 3,44

Ezek szerint átlagos közepes logikai készséggel rendelkeznek gimnáziumunk tanulói.

A logikai készség fejlettségi foka és a világnézeti gondolkodásmód közötti összefüggés ugyancsak tanulságos: megállapítható, hogy a materialista diákok lényegesen jobb logikával rendelkeznek, mint a nem materialisták. Az összevetésből kiderül, hogy a materialisták között háromszor több a jó logikai készségű tanuló, mint a nem materialisták között, viszont ugyancsak háromszor több a rossz logikájú a nem materialista diákok sorában, szemben a materialistákkal. Mindebből világosan kiderül az igazság, hogy a logikai készség fejlesztése egyben

a helyes világnézeti szemlélet fejlődését is elősegíti, illetve a helyes világnézeti szemlélet a tanulók logikai fejlődését is szolgálja.

A tanulók erkölcsi felfogásának vizsgálata meglehetősen bonyolult feladatot jelent, minthogy maga az erkölcs is igen sok elemet magában foglaló fogalom. Vizsgálódásaink ezért csak felszínesek ezen a területen s további elemzésre tartanak igényt. Általánosságban — ha egyáltalán szabad erről a témáról beszélni — a különféle erre irányuló kérdésekre kapott válaszok egybevetése alapján diákjaink erkölcsi állásfoglalása (mégpedig elméleti állásfoglalása, amelyet a gyakorlati élet gyakran módosít) a következő képet mutatja:

helyesen lát erkölcsi kérdésekben	41,90%
bizonytalan felfogású erkölcsi kérdésekben	41,90%
gyenge vagy egészen rossz az erkölcsi érzéke	17,00% tanulóknak.

A szocialista erkölcsi felfogásról van szó, ezért nem véletlen, hogy a fenti arányszámok erősen eltolódnak, ha ugyanezt a csoportosítást külön a materialista és külön a nem materialista felfogású tanulókéra bontjuk. (Az egyszerűség kedvéért nem materialista kategóriába soroljuk az ingadozókat, a közömbösöket és az idealistákat együttesen.) Így kiderül, hogy kétszer annyi a materialista tanuló száma a helyes erkölcsi érzékűek között, mint amennyi a nem materialistáké, viszont ez utóbbiak nagyobb, majdnem kétszeres arányt képviselnek a bizonytalan erkölcsi felfogás kategóriáján belül, szemben a feleannyi materialistával. Újra csak az bizonyosodik be, hogy a világnézeti tisztánlátás erkölcsi kérdésekben is szilárdabb jellemvonásokat fejleszt ki a tanulóknak és az azért döntő, mert számadatokkal bizonyítja a szocialista erkölcs fölényét a vallás-erkölcssel szemben.

Az ifjúsági mozgalom jelentős tényező ifjúságunk életében. Gimnáziumunk összes tanulóinak 71,00%-a pontosan meg tudta határozni a KISZ legfőbb célkitűzéseit, többen mint amennyien tagjai voltak a felmérés idejében a KISZ-nek. Ugyancsak az ifjúsági mozgalom eredményének tüntethető fel az a tény is, hogy iskolánk tanulói közül 73,5 arányban a közösséget választják a magánnyal szemben, arra a kérdésre, hogy: „Mit szeretsz jobban a társaságot vagy a magányt?” További 10% időnként a társaságot is szükségesnek tartja. Arra a kérdésre, hogy helyes-e minden osztálytársaddal a jó viszony kialakítása, az igennel felelők száma 68%-a a közösség érdekeivel indokolja választát. Nemleges feleletet alig 10% adott. Az eddig elmondottak arra mutatnak tehát, hogy iskolánk tanulóinak nagy része közösségi ember.

Még kevesebb számszerű eredményességet mutat a felmérés esztétikai oldala. Az esztétikai problémákra nem lehet olyan világosan és röviden válaszolni, mint pl. az idealizmus kérdésére. Ha nyíltan feltett esztétikai jellegű kérdésekre nem is adnak százszázalékig kimerítő választ, a többi kérdés között rejtve, nagyon sok magyarázatot kapunk a tanulók szépről alkotott fogalmának kialakulásáról. Szembetűnő jelenség, hogy a valóság művészi visszatükröződését elsősorban csak az irodalomban tudják megragadni, míg a képzőművészet vagy zene területén kevésbé. Már maga az a tény, hogy a tanulók jelentős része nem járt múzeumban, ill. nem tetszett neki ott semmi, szemléltetően igazolja állításunkat. Még szomorúbb a kép a zenei műveltség terén. A komoly zene elmélyült megértéséről csak kevés tanulóval beszélhetünk, holott rádión keresztül erre nap mint nap van lehetőség.

A fájdalmas hiányosságok mellett — melyekről úgyszólván tudunk — érdekes új adatokat kapunk a kérdőívről. A tanulóknak mintegy 40%-a ír különböző

kérdésekre (Melyik iskolai kiránduláson érezted magadat jól és miért? Mit írnál egy külföldi diáknak hazánkról?) adva választ a magyar táj szépségeiről, hazánk különböző területeiről. Az adat mehökkentő, de egyben megnyugtató is. Annak a valóságnak szépségeit, mely körül vesz bennünket, legmagasabb szinten a művészet tükrözi vissza. Nem kívánhatjuk tanulóinktól, hogy az élet elsőfokú megértése és szépségeinek meglátása nélkül gyönyörködjön pl. egy tájképben. A hatás a művészet és a valóság nevelő ereje között természetesen kölcsönös és az elsődlegesség kérdését nem olyan egyszerű eldönteni. Annyi azonban bizonyos, hogy az esztétikai nevelést nemcsak a múzeum- és koncertlátogatások segítik elő, hanem a természet és társadalom elsődleges megfigyelése is. A tanulók esztétikai élményeire, a természet szépségeinek meglátására és a közösség együttes kibontakozásának nagyszerűségére az esztétikai nevelésnek határozottabban kell támaszkodnia. Nemcsak az irodalom vagy művészettörténet óra nevel a szépre, hanem pl. egy jól szervezett kirándulás is.

Felmérésünk, még egyszer szeretnénk hangsúlyozni, messze áll a teljesség igényétől, sok kérdés tisztázatlan maradt előttünk, sőt a válaszok egy jelentős részének értékét azok szubjektív tartalma korlátozza. Mégis az a véleményünk, hogy oktatásunk és nevelésünk néhány alapvető megoldandó feladatához segítséget ad. Ilyen kérdés elsősorban a materialista világnézet terjesztésének alaposabb módszertani kidolgozása. Felmérésünk tényei bizonyítják, hogy a materialista világnézet megértése és elfogadása annak logikai rendszerében rejlik. Oktatásunkat éppen ennek irányában kell továbbfejlesztenünk s tartózkodni kell mind a tankönyvekben, mind a tanári magyarázatokban a vulgár materialista deklamálástól. A tanulók gondolkodását éppen azoknak a materialista ismereteknek rendszere (fizika, kémia) vezeti a modern tudományos világnézet felé, melyeknek könyörtelen logikája nem ad kivezető utat különböző irracionális elemek érvényrejutásához az oktatásban.

Ebben a megvilágításban döntő jelentősége van a politikai tájékozottságnak is. A politikai kérdések iránti érdeklődés elsősorban a materializmusra nevel, mikor a hétköznapi események demonstrálásával lényegében a történelmi materializmus tételeit bizonyítja. A történelmi események feledésbe merülnek, de a nagy problémák (pl. Kongó esetében az imperialista hatalmak közötti harc a piacokért), a napi eseményeken túl mélyen bevésődnek a tanulók tudatába és a materializmus alappilléreivé válnak. A politikai tájékozódás viszont erkölcsi szempontból más népek és az emberiség sorsának megértését és az azért való aggodás magasabbrendű etikai tartalmának kialakulását segíti elő tanulóinkban.

További lényeges következtetésünk, hogy ifjúságunk erkölcsi életével behatóbban kell foglalkozni. A közösségi élet és ezzel kapcsolatban az életcélok, és életeszmények kialakításában hatékonyabban kell részt venni az osztályfőnököknek és a humán tantárgyak tanárainak is. Az irodalom, történelem stb. tanításában pl. szélesebb perspektívákat kell nyújtani a tanulóknak a múlt nagy személyiségeinek példáival a jövő felé.

Adataink csak egy iskolára vonatkoznak, de a pedagógus és különböző társadalmi szervek nevelőmunkájának további összefogása és módszertani javítása érdekében más iskolák számára is — úgy érezzük — bizonyos segítséget nyújtottunk.

Дьёрдь Киши и Тибор Тако:

ОПЫТЫ ПО ИЗМЕРЕНИЮ СОЗНАНИЯ В ОДНОЙ ИЗ БУДАПЕШТСКИХ ШКОЛ

Исследование устойчивости мировоззрения и политической осведомленности учащихся одной средней школы.

Авторы путем распространения анкетного листа расспросили 491 учащегося средней школы о их мировоззрении, моральных взглядах и политической осведомленности. Было установлено, что больше половины учеников имеют материалистическое мировоззрение. Политическая осведомленность примерно у стольких же учащихся хорошая. Исследование содержит и ряд других частных результатов.

György Kiss and Tibor Takó

INVESTIGATION INTO IDEOLOGICAL BIAS AND POLITICAL KNOWLEDGE OF PUPILS IN A SECONDARY SCHOOL

491 secondary school students have been examined through questionnaires about their turn for ideology, their familiarity with political questions, their moral views. It has been established among others that more than half of the students are of materialistic ideology. Approximately as many students are well versed in political questions. The investigation has ended also in a number of other part-results.